

ELŐSZÓ

E kiadvány, melyet az olvasó a kezében tart, igen széles körű szakmai összefogással, hat felsőoktatási intézmény részvételével (Berzsenyi Dániel Főiskola, Debreceni Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyíregyházi Főiskola, Pécsi Tudományegyetem, Szegedi Tudományegyetem) készült el. A két kötet tizenhét mai magyar és három kortársnak mondható külföldi szerzőnek összesen több mint harminc szaktanulmányát tartalmazza. Tárnya a XIX. századi orosz irodalom, illetve az ebbe a periódusba tartozó szépíráások szláv és magyar recepciója. Ez utóbbi témakör magyarázza a könyv kiegészítő címét: *Alapozó ismeretek az orosz–szláv és az orosz–magyar irodalmi kapcsolatok köréből*. Az orosz szépírók publicisztikai és elemző munkáinak, valamint az eredetileg idegen nyelven publikált írásoknak magyar nyelvű átültetését hat fordító végezte el.

E vállalkozás mindazonáltal nem csupán a résztvevők számát és a tudományos anyag mennyiségét tekintve tűnhet jelentősnek. Sokkal inkább azért tarthat érdeklődésre számot, mert a klasszikus orosz irodalom valódi kincsesházából válogathattuk ki azokat az irodalmi alkotásokat, melyek a tanulmányok tematikáját meghatározták. Természetesen a könyv szerkezetének a kialakításánál elsődleges szempontként a 2006 szeptemberétől bevezetésre kerülő BA-képzés igényrendszeréhez való igazodást tartottuk szem előtt. E megfontolás alapján született meg az elképzelés, hogy a kétkötetes tankönyv négy különféle tantárgyhoz is hasznosítható legyen: 1) az orosz irodalom történetének oktatásához; 2) a szláv irodalmi áttekintésen belül az orosz–szláv, illetőleg az orosz–magyar irodalmi kapcsolatok tanulmányozásának megalapozásához; 3) a magyarul és oroszul párhuzamosan rendelkezésre álló szakanyagokra építve az irodalmi szakszöveg-olvasási gyakorlatokhoz; 4) a recepció kérdéseit kiemelten kezelő kultúratörténeti kurzusokhoz.

A könyv felhasználhatósága ily módon sokrétű, és ezzel összhangban szándékunkban állt az irodalomtörténeti megközelítést is rendhagyó módon sokszempontúvá tenni. A XIX. századi orosz irodalom nyolc klasszikus szerzőjének (Puskin, Gogol, Lermontov, Goncsarov, Turgenyev, Dosztojevszkij, Tolsztoj és Csehov) neve alá csoportosított írások önálló blokkokat alkotnak, melyek

különböző elvek alapján felépülő tanulmányokat tartalmaznak. Egy-egy szakmunka szerzője átfogó művészi pályakép megrajzolására törekedett (vö. Goncsarov és Lermontov művészi világának a bemutatásánál). Gogol tárgyalásánál több szövegelemzés bázisán a gogoli szómű ismérveinek azonosítását követhetjük nyomon; Turgenyev életművének ismertetése során egy-egy műfajt – az elbeszélő novellát, a sejtelmes elbeszélést, a regényt és a prózai költeményt – a középpontba állító írások a maguk együttesében rajzolják meg az író poétikai világának összetett képét. A Dosztojevszkij-tanulmányok sorrendjének a kialakítását a bemutatandó alkotói korszakok, illetve a művek elemzése folyamán felvetett módszertani szempontok kölcsönösen befolyásolták. Az irodalmi hagyományozódást a korai Dosztojevszkij-művek anyagán tanulmányozó munkát ezért követheti a kötetben *A Karamazov testvérekről* szóló írás, mely a személyességnek és a szövegeköziségnek kiteljesedett költői formáit az író utolsó regényében mutatja be. Ezután az intertextualitás más megközelítésének is szentelünk tanulmányt a *Bűn és bűnhődés* értelmezése keretében. Puskin, Csehov és Tolsztoj művészi elveinek ismertetésénél is igen fontos szempont volt, hogy műfaji és alkotói korszak-kritériumok mentén jelöljük ki az egyes írások témáit, helyet hagyva egy-egy poétikai részproblémakör feltárásának is (az utóbbira példaként lásd a *Jevgenyij Anyegin* elbeszélő-alakjának a funkciójáról, a Tolsztoj műveiben azonosítható folklórpretextusokról, vagy a csehovi színpadi nyelv pragmatikájáról szóló tanulmányokat).

Az irodalomtörténet-írás e könyvben műolvasásokon nyugszik, és a mozaikokból összeálló írói életmű-, illetve korszakkép ezért hangsúlyosan poétikai indíttatású. Ebből az irányból tekinthetünk be bizonyos irodalomtörténeti folyamatokba. Ezzel magyarázható az, hogy a blokkok nem különülnek el mereven egymástól, a befogadó várhatóan különböző gondolati átjárókon keresztül haladva összekapcsolja majd a szövegeket. Egy-egy író intertextuális gyakorlatának a felderítése természetesen utat nyit más művekhez, ahogyan egy-egy műfaj történeti megközelítés is reflektál a szépirodalmi műfaji előtörténetre; ehhez hasonlóan a motívumok, toposzok megvilágításának a módszere is (lásd pl. Csehovnál a kert archetipikus toposzáról) újabb szerzőkhöz és alkotásokhoz kalauzol. Éppen ezért eltérő élményhez és ismeretekhez jut az olvasó, ha a könyvet különálló tanulmányok gyűjteményének tekinti, illetve ha felfedezi azt a többletet, melyet az írások összességével és azok kapcsolódásaival való megismerkedés hozhat. A befogadás folyamatában ekkor betölthetnek azok az „üres” helyek, melyek az irodalomtörténeti folyamatok értelmezésében a szerzői blokkok kialakításának a természetéből adódnak.

Dinamizálhatja a befogadást, és egyben tudatosíthatja az olvasóban a módszertani lehetőségek különféle irányait az is, hogy jó néhány esetben egyazon művek, szerzők, illetve irodalomtörténeti kérdések különböző problémakontextusokban kerülnek a szemünk elé. Példaként említhető ezúttal is Dosztojevszkij *A Karamazov testvérek* című regénye, mely a Dosztojevszkij-blokkban elmé-

lyült olvasatot kínáló önálló tanulmány tárgya, de az irodalmi hagyomány kérdéskörében egy Nyekraszov-vers értelmezésével kapcsolatosan is előtérbe kerül, majd az orosz–szláv irodalmi kapcsolatokat ismertető részben Andrzejewski Dosztojevszkij-olvasatán keresztül merül fel ismét elemzés témájaként. Ugyanez a helyzet állt elő a fordítás kérdéskörének vonatkozásában is. Az *Anyegin* fordításváltozatait bemutató tanulmány mellett bepillantást nyerhetünk a Csehov-drámák magyar fordításainak problémakörébe is, és egészen másféle számvetést kínálnak az adott témában az orosz–szláv kapcsolatokat tárgyaló fejezetek. Ehhez hasonlóan, az említett szláv–orosz, szláv–magyar filológiai áttekintések és műelemzések egymást értelmező módon bevilágítják. A filológiai dokumentáció és a műelemző gyakorlat a kontaktológiai, komparatiztikai vizsgálódásoknak más-más kapuját nyitja meg.

A tanulmányok újra és újra összeérnek tehát, s így a könyv több körben megvalósuló befogadást igényel – minél több körön hajlandó végighaladni az igényes olvasó, annál gazdagabban, teljesebben láthat rá a XIX. századi orosz irodalomra, és egyben annál bővebbé, kiterjedtebbé válhat az a módszertani repertoár is, melynek tudatos számbavételéről nem érdemes lemondani.

Ehhez a hallgatók minden bizonnyal segítséget fognak kapni a XIX. századi orosz, valamint a szélesebb körű szláv irodalmat és kultúratörténetet oktató tanáraik szakértelmének jóvoltából. Lehetőség lesz arra is, hogy az oktatók e két kötetből a hallgatók intézményi keretű képzésének adott egyedi és változó feltételeihez alkalmazkodva válasszák majd ki kurzusaikhoz a legmegfelelőbb anyagokat, az ajánlott olvasmányok listáján megjelölt tételekkel. A tanulmányok szerzői nem csupán a BA-kurzusok, hanem az MA-képzésre előkészítő órák elvárható színvonalához is igyekeztek igazodni.

Mindehhez sikeres szellemi kalandozást kívánunk a könyv minden olvasójának. A szerzőknek pedig ezúton fejezzük ki köszönetünket a kötetben való részvételükért.

Budapest, 2006. július 5.

Kroó Katalin
alkotó szerkesztő